

Konferences “Tautas sapulcei – 36” rezolūcija

Par kopienām, tautvaldību un vietējās pārstāvniecības stiprināšanu Latvijā

Rīgā, 2026. gada 21. aprīlī

Konferences “Tautas sapulcei – 36” dalībnieki, atzīmējot 36 gadus kopš 1990. gada 21. aprīļa Vislatvijas tautas deputātu sapulces, uzsver, ka šīs sapulces vēsturiskā nozīme ir saistīta ne tikai ar Latvijas neatkarības atjaunošanas mandātu, bet arī ar tautvaldības, vietējās pārstāvniecības, kopienu dzīvotspējas un cilvēka labbūtības principiem.

Šī rezolūcija nostiprina galvenos konferences secinājumus un rīcības virzienus, savukārt plašāki priekšlikumi tiks apkopoti atsevišķā kopsavilkuma dokumentā pēc sabiedrības iepazīšanās ar rezolūciju un pēc jūnijā turpinātās aptaujas rezultātu apkopošanas.

Konference secina un aicina:

I. 1990. gada 21. aprīļa mantojums un publiskā atmiņa

1. Saglabāt un skaidrot 1990. gada 21. aprīļa Tautas sapulces mantojumu.

1990. gada 21. aprīļa Vislatvijas tautas deputātu sapulces mantojums ir saglabājams kā būtiska Latvijas demokrātijas, pašvaldību vēstures un sabiedriskās līdzdalības daļa. Sabiedrībā nepieciešams plašāk skaidrot šīs sapulces nozīmi, īpaši jaunākajai paaudzei, uzsverot tās saikni ar Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu un 4. maija deklarācijas politisko pamatu.

2. Stiprināt 21. aprīļa nozīmi Latvijas publiskajā atmiņā.

Konference uzskata, ka 1990. gada 21. aprīļa Tautas sapulces piemiņa ir stiprināma valsts un sabiedrības līmenī. Aicinām Saeimu noteikt 21. aprīli par atceres vai atzīmējamu dienu Latvijas valsts kalendārā — kā Tautas mandāta un vietējās pārstāvniecības dienu.

3. Turpināt liecību, dokumentu un pētījumu apkopošanu.

Ir nepieciešams turpināt apkopot dokumentus, publikācijas, liecības, atmiņu stāstus un pētījumus par to, kā Latvijā vēsturiski attīstījusies vietējā pārvaldība, kā sabiedrība reaģējusi uz reformām un kādi risinājumi palīdzētu stiprināt vietējo pārstāvniecību nākotnē.

II. Kopienas kā tautvaldības un sabiedrības noturības pamats

4. Atzīt kopienas par Latvijas sabiedrības noturības pamatu.

Kopienas nav tikai interešu grupas vai brīvā laika organizācijas. Ģimenes, draudzes, kori, deju kolektīvi, folkloras kopas, bibliotēkas, kultūras nami, sporta klubi, vietējās biedrības, senioru kopas, jauniešu organizācijas, mājražotāji un vietējie uzņēmēji veido dzīvus līdzdalības tīklus, kuros cilvēki mācās sadarboties, uzticēties, lemt un uzņemties atbildību.

5. Stiprināt lēmumu pieņemšanu tuvāk cilvēkiem.

Vietējai pārstāvniecībai jābūt pietiekami tuvai cilvēkam, lai cilvēks justu, ka viņa balss nav pazudusi lielā administratīvā sistēmā. Tāpēc nepieciešams stiprināt lēmumu pieņemšanu iespējami tuvāk cilvēkiem — pagastos, pilsētās, apkaimēs un kopienās.

Šis svarīgais princips bija atrodams pašvaldību modelī, atjaunojot Latvijas neatkarību 90-tos gados.

Vietējā pārstāvniecība un iedzīvotāju iespējas ietekmēt lēmumus daudzviet Latvijā ir mazinājušās, tās ir sekas, veicot nepārdomātas administratīvi teritoriālās reformas. **Tehnoloģiju**

attīstība un sabiedrības dzīves apstākļu straujās izmaiņas rada vajadzību ātri un operatīvi pieņemt ļoti dažādus vietējos lēmumus.

Latvijā pēc reformas 2026.gadā ir 42 pašvaldības, kurās darbojas 731 deputāts¹. No tiem, ap simts deputātu strādā pilnu dienu domē. Daļa deputātu strādā citā pamatdarbā. Redzams, kas vajadzīgs plašāks resurss apmierināt vēlētāju vajadzības.

Konferences delegāti ierosina atjaunot divu līmeņu pašvaldību struktūru, kāda efektīvi darbojās neatkarības atjaunošanas gados. Pārejas periodā esošie novadi būtu otrā līmeņa pašvaldības. Jāveido ir pašpārvalde pagastos un pilsētās.

6. Nodrošināt savlaicīgu informāciju un reālu līdzdalību.

Sabiedrībai jābūt savlaicīgi pieejamai informācijai par iedzīvotājus ietekmējošiem lēmumiem un notikumiem. Iedzīvotājiem jābūt reālām, saprotamām un savlaicīgām iespējām piedalīties to lēmumu apspriešanā, kas skar vietējo dzīvi, attīstību, pakalpojumus, izglītību, infrastruktūru un kopienu nākotni.

7. Stiprināt iedzīvotāju padomes un citas līdzdalības formas.

Nepieciešams stiprināt publisko sarunu kultūru, iedzīvotāju padomju, apkaimju un citu līdzdalības formu praktisko nozīmi, lai iedzīvotāju iesaiste nebūtu tikai formāla, bet ietekmētu lēmumu saturu.

Līdzdalības budžeta jautājumos īpaši izvērtējama iespēja lielāku lemsšanas lomu nodot iedzīvotāju padomēm.

III. Vietējā identitāte, kultūras mantojums un demokrātijas infrastruktūra

8. Stiprināt vietējo kopienu saikni ar nemateriālo kultūras mantojumu.

Vietējo kopienu stiprināšana ir cieši saistīta ar nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu. Dziesmas, dejas, valoda, vietvārdi, stāsti, amata prasmes, svētki, rituāli, vietējās tradīcijas un kultūrtelpas nav tikai pagātnes liecības — tās ir dzīvas kopienu identitātes formas, kas palīdz cilvēkiem just piederību savai vietai un valstij.

9. Atzīt kultūras un sabiedrisko infrastruktūru par demokrātijas infrastruktūru.

Bibliotēkas, kultūras nami, tautas nami, muzeji, skolas, draudžu nami, sporta centri un vietējās biedrību telpas ir ne tikai pakalpojumu sniegšanas vietas. Tā ir kopienu satikšanās, sarunu, līdzdalības un savstarpējās uzticēšanās infrastruktūra, tādēļ valsts un pašvaldību politikā šīm vietām jābūt atzītām kā demokrātiskās noturības pamatiem.

IV. Saprotama pārvaldība, reformas un publiskā nauda

10. Izvērtēt pašvaldību reformas un stiprināt pārvaldības saprotamību.

Pašvaldību reformu rezultāti ir padziļināti jāizvērtē ne tikai administratīvi un finansiāli, bet arī no demokrātijas, pārstāvniecības, iedzīvotāju uzticēšanās un vietējās identitātes viedokļa. Latvijā vienlaikus jāveicina plašāka izpratne par Eiropas Vietējo pašvaldību hartas principiem un jānodrošina, lai iedzīvotāji saprotami redzētu, kā valsts, pašvaldību, plānošanas reģionu un Eiropas Savienības fondu līdzekļi tiek plānoti un izlietoti viņu pagastā, pilsētā, apkaimē un reģionā.

¹ 1993. gadā 6. jūlijā sanāca 5. Saeima. Latvijā bija 599 pašvaldības, kurās darbojās ap 13 tūkst. deputāti (bez algas), jeb 20 reizes vairāk nekā tagad. Bija 1 243 956 balsstiesīgie. Salīdzinot balsstiesīgo skaitu ar pašvaldību deputātu skaitu, proporcija viens deputāts uz katriem tūkstots vēlētājiem. 2026. gadā 6.jūnijā ir 1 553 583 balsstiesīgie, ap 200 tūkst. ir darbā ārzemēs.

V. Tālākais darbs un “Darbu manifests”

11. Turpināt darbu pie konkrētiem priekšlikumiem Saeimai, valdībai, pašvaldībām un sabiedrībai.

Konference aicina Saeimu, valdību, pašvaldības, pilsoniskās sabiedrības organizācijas, mācībspēkus, pētniekus un vietējās kopienas iesaistīties atklātā dialogā par tautvaldības un pašvaldību nākotni Latvijā. Pēc konferences turpināms praktisks darbs — apkopojot faktus, uzklaudot sabiedrības priekšlikumus, turpinot jūnijā sāktu aptauju, sagatavojot augustā plašāku priekšlikumu kopsavilkumu un vairākos aptauju ciklos līdz septembrim izstrādājot “Darbu manifestu”, ko iesniegt 14. Saeimai un nodot jaunajai 15. Saeimai, lai kandidāti un sabiedrība ar to varētu iepazīties pirms balsošanas.

“Darbu manifestā” paredzamas divas sadaļas:

- 1) atjaunojamās Labās normas — normas un risinājumi, kas Latvijā jau ir bijuši, devuši pozitīvu efektu, bet aizstāti ar mazāk efektīviem risinājumiem un tādēļ būtu salīdzinoši ātri atjaunojami;
- 2) sistēmiskās izmaiņas — priekšlikumi Satversmes darbības, tautas dzīvotspējas, vietējās pārstāvniecības un demokrātiskās noturības stiprināšanai, kuru pieņemšanai nepieciešams ilgāks laiks un plašāka sabiedriskā vienošanās.

Konference apliecina, ka saruna un rīcība ir vienoti. Demokrātiskā sabiedrībā pārmaiņas sākas ar spēju sanākt kopā, uzklaudīt, vienoties un pēc tam rīkoties.

1990. gada 21. aprīļa Tautas sapulces mantojums mums atgādina: valsts ir stipra tad, kad cilvēks savā vietā jūtas sadzirdēts, vajadzīgs un līdzatbildīgs.

* * * *

Redakcijas komisija: *Oskars Caune, Andris Jaunsleinis, Māri Niklass, Māris Pūķis, Ivars Redisons, Ojārs Rode*

Biedrības “Pašvaldības-1990” valde: *Oskars Caune, Andris Jaunsleinis, Andrejs Ķeizars, Māris Pūķis, Stefans Rāzna, Ivars Redisons*